

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Маркіної Ірини Анатоліївни

на дисертаційну роботу

Грабовенської Софії Петрівни

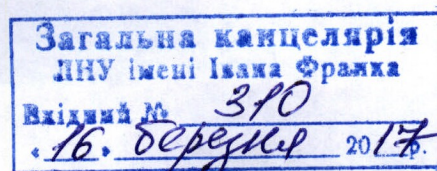
на тему: **«КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
РИНКІВ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ»**,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогодні туризм виступає одним із перспективних напрямків соціально-економічного розвитку країни, регіонів, міст. Забезпечуючи соціально-економічні вигоди та умови для економічного зростання, розвиток територіальних ринків туристичних послуг (ТРТП) інтегрує туристичний потенціал території в систему глобального туристичного ринку. Як наслідок, між туристичними територіями розвивається конкуренція, а, враховуючи зростаючу вимогливість сучасного туриста, прогнозується її загострення в перспективі. А тому, суттєво зростає роль системи управління формуванням та розвитком ТРТП, зокрема в частині забезпечення їх конкурентоспроможності.

Актуальність теми дисертації визначається тим, що існуючі дослідження ТРТП в основному застосовують галузевий підхід до питань його формування та розвитку, та, в недостатній мірі вивчають цілісний механізм функціонування ринку як такого, що забезпечує йому конкурентні переваги. Тому комплексний підхід до вивчення конкурентоспроможності ТРТП, передбачений темою дисертації, є надзвичайно важливим.

Незважаючи на те, що свої наукові дослідження присвятили даному питанню такі вчені, як: І. Головчан, А. Градов, О. Гулич, Я. Дубенюк, Н. Кіндрачук, В. Кравців, А. Мазаракі, М. Макаренко, М. Мальська, Н. Мельник, В. Мотолич, О. Паламарчук, А. Панасюк, О. Пилип'як, Е. Попова, Ж. Поплавська, І. Смолін, В. Руденко, О. Фарат, А. Цегельник, І. Черниш, низка важливих проблем ще залишаються недослідженими.

СТУПІНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ

Метою і завданням дисертаційної роботи є визначення теоретичного змісту поняття «конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг», розробка практичних рекомендацій щодо організації забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних ТРТП.

Для вирішення поставлених у роботі мети та завдань досліджені існуючі теоретико-методологічні засади конкурентоспроможності ТРТП, здійснено структурно-логічний аналіз систематизації чинників, які впливають на розвиток туризму в регіонах під час оцінювання й ранжування туристичних регіонів, удосконалення взаємозв'язків між елементами туристичного комплексу регіону.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 213 сторінках комп'ютерного набору. Робота містить 57 рисунків, 42 таблиць та 7 формул. Список використаних джерел налічує 216 позицій.

Структура роботи відзначається логічністю побудови та послідовністю викладення матеріалу. Наукове дослідження містить чіткі, обґрунтовані визначення понять із досліджуваної тематики, які є взаємоузгодженими й логічно пов'язаними між собою.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні основи управління конкурентоспроможністю туристичних послуг» дисертант з'ясовує теоретичний зміст таких понять як «конкурентоспроможність», «територіальний ринок туристичних послуг», «система», «механізм управління». Аналізуючи різноманітні погляди на трактування цих понять як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, автор пропонує власне визначення конкурентоспроможності ТРТП, як потенційної спроможності у певний період часу задовольняти потреби споживачів на вищому порівняно з іншими територіальними ринками рівні, наслідком чого є нарощення територією обсягів реалізації туристичних послуг.

Важливим з наукової точки зору є запропонована в дисертаційній роботі методика розрахунку індексу щодо ТРТП в межах областей України, яка забезпечує уніфікований з міжнародною практикою підхід до оцінювання конкурентоспроможності ТРТП, що дає змогу порівнювати конкурентоспроможність вітчизняних та закордонних ТРТП. Проведений розрахунок конкурентоспроможності окремих територій України довів наявність істотних розбіжностей між ними за рівнем конкурентоспроможності ТРТП. Автор зробив висновок, що майже кожний регіон має власну комбінацію і поєднання окремих складових конкурентоспроможності туристичної сфери. Тому для досягнення максимальної ефективності туризму в Україні дисертант запропонував впроваджувати унікальні стратегії управління для кожного регіону зокрема.

У другому розділі наукового дослідження «Особливості розвитку конкурентоспроможності територіального ринку туристичних послуг» здійснено аналіз туристичної інфраструктури та управління її розвитком, що дало можливість автору на підставі розрахунку індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму Світового економічного форуму, який системно оцінює її рівень, довести відставання сфери вітчизняного туризму від світових тенденцій і показників. За 21 показником із 46, які нижчі за середній рівень, позиція України перебуває серед останніх

із 124 країн. Це слугує індикатором для побудови загальнодержавної й територіальної політики щодо покращання умов для розвитку туристичного бізнесу.

В дисертації автором проаналізовано територіальний ринок туристичних послуг Західного регіону України, який, на відміну від наявних досліджень, проведений за матеріалами семи областей (Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської, Чернівецької, Волинської, Рівненської, Тернопільської), що дало можливість дисертанту вказати на істотні відмінності в їх туристичному потенціалі, які вплинули на розбіжності в туристичних потоках. Також для аналізу динаміки туристичних потоків автор групує території: Львівську та Івано-Франківську області, Закарпатську й Волинську та Рівненську, Тернопільську й Чернівецьку області.

Має наукову цінність побудова матриці позицій конкурентоспроможності визначених трьох груп областей Західного регіону України на основі факторного аналізу головних компонент, яка вказала на відносно низьку їх конкурентоспроможність на туристичному ринку загалом. На основі цього, запропоновано застосовувати матрицю для оцінювання конкурентної позиції ТРТП Західного регіону України.

У третьому розділі роботи «Стратегія підвищення конкурентоспроможності територіального ринку туристичних послуг в Україні» обґрунтовано основні принципи стратегічного управління конкурентоспроможністю ТРТП.

Цікавою із практичної точки зору є аргументація дисертанта стосовно того, що механізм управління туристичними дестинаціями повинен органічно поєднувати інтереси підприємців, державних та місцевих органів влади, туристів і місцевого населення. Виходячи з дослідження сутності дестинації, автор довів, що конкурентоспроможна модель туристичної дестинації повинна системно поєднувати між собою впливи особистих, суспільних факторів, чинників зовнішнього середовища та сукупності стимулів до подорожей, формуючи й реалізуючи ефективні маркетингову стратегію й

тактику. Також дисертантом доведено необхідність застосування економіко-математичного моделювання у стратегічному й поточному управлінні туристичними дестинаціями.

Певну значущість має розроблена відповідно до запропонованого в дослідженні алгоритму стратегія розвитку туристичного комплексу регіону, яка носить довготривалий характер, зорієнтовано на сталий розвиток різноманітних об'єктів та суб'єктів туристичної дестинації, за допомогою якої у разі настання різноманітних форс-мажорних обставин у регіоні, сталий розвиток може бути успішно продовжений без істотних змін (після усунення негативних наслідків впливу цих чинників). Також автором обґрунтовано необхідність врахування алгоритмом стратегічного управління розвитком туризму всієї сукупності взаємозв'язків, визначених кластерними утвореннями, забезпечення участі в роботі над стратегіями представників влади різних рівнів, підприємців, територіальних громад, застосування прогнозів розвитку туризму в системі індикативного планування розвитку території.

Отже, зміст дисертаційної роботи засвідчує, що окреслена мета досягнута, поставлені завдання виконано, висновки достатньо аргументовано.

НАУКОВА НОВИЗНА ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Ознайомлення зі змістом дисертації, автореферату, наукових праць дає можливість виділити конкретні результати, що мають наукову новизну. Зокрема, автором:

1. Вперше розроблено модель матриці позиціонування туристичних територій на основі факторного аналізу головних компонент, яку застосовано для оцінювання конкурентної позиції ТРТП Західного регіону України (с. 109).

2. Удосконалено порядок оцінювання конкурентоспроможності ТРТП

України з врахуванням вимог методології Індексу конкурентоспроможності подорожей та туризму Світового економічного форуму, який апробовано для оцінювання конкурентоспроможності туристичних регіонів адміністративних областей України та формування рейтингу їх конкурентоспроможності (с. 51-56).

3. Обґрунтовано структурно-функціональну модель туристичного кластера території як систему вертикальних і горизонтальних зв'язків, що виникають між суб'єктами, які за своїм призначенням належать до однієї з груп – виробників, посередників, помічників, управлінців, сукупна дія яких спрямована на максимальне задоволення потреб споживача (с. 23).

4. Актуалізовано критерії формування моделі управління конкурентоспроможністю ТРТП з орієнтацією на досягнення галузевого й територіального параметрів конкурентоспроможності та з урахуванням ієрархічної структури формування конкурентоспроможності ринків різного територіального рівня (с. 36).

5. Проведено розрахунок коефіцієнта інтенсивності діяльності туристичних операторів, ефективності використання готельної інфраструктури, а також методику його використання для виявлення взаємозв'язків між динамікою туроператорів та об'єктів туристичної інфраструктури і динамікою туристичних потоків (с. 114-115).

6. Побудовано управлінський механізм дестинації на основі доповнення туристичного кластера елементами маркетингової складової (с. 141-164).

7. Набуло подальшого розвитку поняття «конкурентоспроможність» з позиції взаємного впливу потенційної конкурентоспроможності сукупності суб'єктів туристичного ринку на потенційну конкурентоспроможність територіального ринку та зворотного впливу на конкурентоспроможність окремих суб'єктів туристичного ринку (с. 14).

8. Визначено проблеми туристичних територій Західного регіону України, що дало змогу виокремити найпроблемніші аспекти забезпечення

конкурентоспроможності ТРТП для побудови механізмів управління ними (с. 46).

9. Розроблено алгоритм формування стратегій і програм розвитку туристичних територій на основі включення дослідження сукупності взаємозв'язків у рамках кластерних утворень, забезпечення рівнозначної участі в розробці представників влади, бізнесу та громадськості, використання прогнозів розвитку туризму для передбачення та управління ризиками (с. 164-190).

Ці здобутки автора мають науково-теоретичне та практичне значення і є підґрунтям для реалізації зазначених дисертантом пропозицій щодо формування та підвищення рівня конкурентоспроможності ТРТП в Україні.

ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ НАУКИ Й ПРАКТИКИ, ВПРОВАДЖЕННЯ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Теоретична значущість дисертаційної роботи полягає у поглибленні наявних і розробленні нових теоретико-методологічних основ формування конкурентоспроможності ринку туристичних послуг в Україні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у створенні методичної основи для ефективного формування та реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності туристичної дестинації регіону, окремих територій.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Львівського національного університету імені Івана Франка під час викладання навчальних дисциплін: «Регіональна економіка», «Державне регулювання економіки» кафедри економіки підприємства ЛНУ імені Івана Франка (довідка №4358-Н від 27.09.2016р.).

Запропоновані авторські методики та рекомендації були використані у роботі проекту обласної концепції «Олімпійська надія – 2022» у Львівський

області (акт № 1134 від 5 липня 2013 р.), для обґрунтування переваг Львівської області як столиці олімпійських ігор, зокрема визначення заходів, необхідних для реалізації концепції.

Практичні рекомендації та окремі положення, методичні підходи та аналітичні оцінки щодо посилення конкурентоспроможності територіальних ринків туристичних послуг в Україні відображені автором у підготовці матеріалів Регіональним філіалом Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові (довідка № 1/23 від 22.04.2016 р.).

ОЦІНКА ПОВНОТИ ВИКЛАДЕННЯ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Основні наукові положення та висновки дисертації Грабовенської Софії Петрівни на тему «Конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг в Україні» відображені у відповідних наукових працях згідно встановлених вимог та відображають зміст роботи.

За темою дисертації опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 5,5 д. а. (особисто автору належить 5,02 д. а.), з них: 6 статей у наукових фахових виданнях (у тому числі 1 у співавторстві), 1 публікація в іноземному періодичному виданні, 2 – у інших наукових виданнях України та 8 публікацій у матеріалах конференцій (з них 3 – у співавторстві).

Особистий внесок дисертанта полягає в тому, що всі теоретичні та практичні результати дослідження отримані самостійно. З наукових публікацій, які видані у співавторстві, у дисертації використано тільки ті ідеї, розрахунки і рекомендації, які є результатом особистого дослідження і становлять індивідуальний внесок автора.

ВІДПОВІДНІСТЬ ДИСЕРТАЦІЇ ПАСПОРТУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Основні результати дисертації Грабовенської Софії Петрівни на тему «Конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг в

Україні» відповідають паспорту спеціальності 08.00.03. – економіка та управління національним господарством

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ЩОДО ДИСЕРТАЦІЇ

Оцінюючи позитивно виконане дисертаційне дослідження, хочу звернути увагу на дискусійний характер окремих його положень, які потребують додаткових досліджень та аргументацій:

1. На с. 15 (п. 1.1.) автор дає визначення конкурентоспроможності, як потенційної здатності суб'єкта ринку у певний період часу задовольняти потреби споживачів на вищому в порівнянні з конкурентами рівні. Далі на с. 63 у висновках до розділу I таке ж визначення застосовується для обґрунтування конкурентоспроможності ТРТП. Представлене трактування, яке виходить з конкурентоспроможності сукупності туристичних підприємств, не в повній мірі описує суть конкурентоспроможності ТРТП. Доцільно було б надати більш широке та ґрунтовне визначення цьому поняттю.

2. Адаптована методика розрахунку індексу конкурентоздатності туризму та подорожей Світового економічного форуму, яка запропонована автором в п. 1.3, містить ряд оцінок, які використовують середні по країні значення. Дисертаційна робота значно виграла б, якщо для складання рейтингу вітчизняних ТРТП ці оцінки можна було б вилучити, що дозволило б спростити розрахунки. Крім того, в роботі доречно було б визначити, для розв'язання яких управлінських завдань доцільно використовувати даний розрахунок.

3. На с. 59 (п. 1.3) зазначено, що стратегія розвитку ТРТП повинна обиратися, виходячи із маркетингових стратегій туристичної галузі (далі в таблиці 1.5 подаються їх види). Такий підхід до вибору стратегії ТРТП є одностороннім, оскільки автор не раз доводить, що в управлінні

конкурентоспроможністю ТРТП переплітаються 2-а аспекти – галузевий та територіальний. Таким чином, стратегія розвитку ТРТП повинна обиратися відповідно до стратегії розвитку території, а у відповідності до неї визначатися галузева стратегія туризму. Це особливо важливо в умовах децентралізації влади та в зв'язку з імплементацією галузевого регулювання до європейських норм та стандартів.

4. На с. 65-66, виклавши методику розрахунку індексу конкурентоспроможності туризму та подорожей, автор знову повертається до його характеристики, що є повторенням уже доведених положень.

5. На с. 93 визначено, що «в залежності від обраної стратегії на туристичному ринку тенденції структури туристичних потоків в областях Західного регіону мають різні тенденції». Дане твердження вимагає не тільки редакційної правки. Правильно обрана стратегія – це лише один аспект, який визначає тенденції структури туристичних потоків. Як правило вони є результатом сукупної дії різних чинників, і це слід мати на увазі.

6. Розділ II містить багато описової аналітики, яка детально досліджує стан, тенденції, чинники розвитку ТРТП Західного регіону України. Водночас, даний розділ суттєво виграв би, аби в ньому більш чіткіше були визначені проблеми забезпечення конкурентоспроможності ТРТП, їх механізми та шляхи їх розв'язання.

7. На с. 163 в контексті пропозиції управління забезпечення конкурентоспроможності ТРТП шляхом розвитку дестинацій (територіальної системи туристичних центрів) передбачається, що формування механізму управління можливо на рівні регіональної координаційної ради з туризму, в компетенції якої будуть всі важелі і інструменти для здійснення управлінської діяльності і формування стратегії розвитку туристичної сфери регіону. Така реорганізація управлінської діяльності вимагатиме розподілу повноважень між територіальними органами державного управління та місцевого самоврядування і координаційними радами, що безперечно зумовлюватиме певний конфлікт інтересів. Як правило, створені при органах

влади різного роду координаційні ради мають невисоку результативність та переважно дорадчий характер. Тому в дисертації доцільно було б хоча описати учасників координаційних рад і механізми узгодження діяльності з органами влади та самоврядування.

8. Зауваженням до структури роботи є певна розосередженість дослідження питань стратегічного управління ТРТП та його конкурентоспроможністю. Вони знайшли відображення в п. 1.2 (с. 36), п. 1.3 (с. 59) та п. 3.3. Робота виграла б, як би конкретний аспект досліджувався більш компактно.

Зазначені зауваження не знижують якість дисертації та не мають суттєвого впливу на її позитивну оцінку.

ЗАГАЛЬНІ ОЦІНКА РОБОТИ ТА ЇЇ ВІДПОВІДНІСТЬ НОРМАТИВНИМ ВИМОГАМ

Дисертаційна робота Грабовенської Софії Петрівни виконана на актуальну тему, є самостійним, завершеним дослідженням, яке відзначається науковою новизною, практичною спрямованістю і достовірністю представлених висновків.

Дане дослідження характеризується науковим стилем викладення матеріалу. Розділи та підрозділи дослідження подано у логічному зв'язку, послідовності та відображають внутрішню єдність дисертації.

Зміст і оформлення дисертації відповідають вимогам щодо написання кандидатської дисертації, опубліковані праці та автореферат відображають основні положення дисертаційного дослідження.

На підставі наведеного вище вважаю, що дисертація Грабовенської Софії Петрівни відповідає вимогам, визначеним у пунктах 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року №656, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри менеджменту
Полтавської державної аграрної академії,
доктор економічних наук, професор

I. A. Маркіна

Відгук надійшов
до спеціалізованої вченої ради
15.03.2014р
Вчений секретар *Malyshev / Malyshev O.I.*